KALTANĖNAI

Ingrida Čičiurkaitė,
Rokas Kraniauskas

Tyrimai Švenčionėlių gatvėje 27

Žvalgomieji tyrimai Kaltanėnų miestelyje (Švenčionių r.), žemės sklype Švenčionėlių g. 27, vykdyti sklypo savininkų užsakymu. Tyrimų vieta yra Kaltanėnų miestelio centrinėje dalyje, tarp Žeimenos upės ir pagrindinės komunikacijos ašies – kelio, jungiančio Švenčionis ir Uteną, dabar Švenčionėlių gatvės, apie 80 m į PV nuo bažnyčios. Sklype Švenčionėlių g. 27 anksčiau archeologiniai tyrimai nevykdyti. Artimiausia tyrimai atlikti 2014 m. M. Daubaro apie 32 m į ŠR, sklype Švenčionėlių g. 36. Jų metu ištirti 2 šurfai po 1x1 m – iš viso 2 m^2. Tyrimų metu archeologinio kultūrinio sluoksnio ar radinių neaptikta.

Kaltanėnai istorijos šaltiniuose minimi nuo XV a. 4 dešimtmečio, kai Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Kęstutaitis juos padovanojo didikams Narbutams. 1512 m. minimas Kaltanėnų dvaras, XVII a. pradžioje – miestelis. 1633 m. pastatyta bažnyčia, įkurtas pranciškonų vienuolynas (uždarytas 1832 m.); 1797–1804 m. prie jo veikė apskrities, nuo 1804 m. pradinė mokykla. Per 1654–1667 m. karą bažnyčia sudegė, 1696 m. atstatyta. 1740–1667 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia su aštuonkampe varpine. XIX a. II pusėje Kaltanėnai garsėjo galvijų ir arklių turgumi. 1861–1950 m. buvo valsčiaus centras (*Lietuvos TSRS urbanistikos paminklai*. Vilnius, 1983, p. 73–84). Kaltanėnų iškilimą lėmė palanki vietovės geografinė padėtis – kelio tarp dviejų Nalšios centrų Utenos ir Švenčionių bei Žeimenos upės sankirta.

Tyrimų metu ištirta 10 šurfų 1x1 m dydžio – bendras 10 m^2 dydžio plotas. Šurfuose 1–3, ties Švenčionėlių gatve, ŠR sklypo dalyje, nuėmus velėnos, paviršinio dirvožemio ir technogeninius sluoksnius, vidutiniškai 10–25 cm gylyje aptikti 25–50 cm storio XIX–XX a. kultūriniai sluoksniai – tamsiai pilkas, juosvas smė-

0 5 cm

1 pav. XVII a. plokštinio koklio fragmentas, dekoruotas augalu su žiedu ir pumpuru. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig. 1. A fragment of a 17th-century panel stove tile (Blattkachel) decorated with a floral design including flowers and buds.

0 5 cm

2 pav. XVI a. pabaigos–XVII a. I pusės heraldinio plokštinio koklio fragmentas, raidė „S“. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig. 2. A fragment of a late 16th – first half of the 17th-century heraldic panel stove tile with the letter 'S'.

0 5 cm

3 pav. XVII a. heraldinio plokštinio koklio fragmentas su raide „N“. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig. 3. A fragment of a 17th-century heraldic panel stove tile with the letter 'N'.

lis su šviesesniais tarpsluoksniais. Juose surasta pavienių radinių – stiklinių butelių duženų, porceliano ir raudono molio indų šukių, korodavusių vinių, gyvūnų kaulų. Vėlyvi moksliniam pažinimui nevertingi sluoksniai susiformavo virš gana švaraus rusvo smėlio sluoksnio, kurio kilmė nenustatyta, tikėtina, kad nuguleęs gamtinių procesų metu ir uždengęs giliau esančius vertingus kultūrinius sluoksnius.

Tiriant giliau šurfus 1–3, vidutiniškai 60–65 cm gylyje pasiektas tamsiai pilko smėlio sluoksnis, kurio storis 25–35 cm. Jame aptikta XVII–XVIII a. buitinės keramikos šukių, plokštinių koklių fragmentų neglazūruotų ir dengtų žalia glazūra, neglazūruotų karnizinių koklių, datuojamų XVI a. pabaiga–XVII a. Kokliai dekoruoti augaliniais motyvais (baroko stiliaus) (1 pav.), galbūt tai heraldiniai kokliai su inicialais „S“ (2 pav.) ir „N“ (Narbutai?) (3 pav.). Šurfe 3 aptiktas raudono degusio molio sluoksnis, tai galbūt XVII a. stovėjusio pastato aslos fragmentai.

Tikėtina, kad moksliniam pažinimui vertingas XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis susiformavo buvusio ankstyvo Kaltanėnų miestelio užstatymo vietoje ties dabartine Švenčionėlių g., nuo seno buvusio kelio ašyje. Galbūt sluoksnis nusitęsia po dabar išplatintu keliu ir tiriamo sklypo ŠR dalyje. Įžemis – šviesiai rudas smėlis – šioje vietoje pasiektas vidutiniškai 0,9–1 m gylyje.

The investigation at Švenčionėlių St. 27

During the field evaluation (10 test pits totalling 10 m^2) at Švenčionėlių St. 27 in the town of Kaltanėnai (Švenčionys District, E Lithuania), Test Pits 1–3, which were near the street, in the NE part of the lot, yielded 19th–20th-century cultural layers to a depth of 10–25 cm, followed by, on average to a depth of 60–65 cm, a 17th–18th-century cultural layer with sherds of late 16th–17th-century household pottery and panel stove tiles (Figs. 1–3). Test Pit 3 also contained a layer of burnt red clay, possible fragments of a packed earth floor from a 17th-century building. It is likely that a scientifically valuable 17th–18th-century cultural layer had formed at the site of the town's early development outward from the axis of the old former road near present-day Švenčionėlių Street. Sterile soil: light brown sand, was reached at this site at an average depth of 0.9–1 m.

KAUNAS

Dainius Balčiūnas,
Algirdas Žalnierius

V. Sladkevičiaus gatvė 6

Kauno senamiestyje, sklype V. Sladkevičiaus g. 6, architektų biuras projektuoja gyvenamą daugiabutį namą su požeminiu garažu. Sklype archeologiniai tyrimai nebuvo atliekami, todėl rengdami namo projektą architektai užsakė atlikti užstatomos teritorijos žvalgomuosius tyrimus, kad būtų galima nustatyti šioje vietoje esančių archeologinių kultūrinių sluoksnių storį, chronologiją ir galimas ankstesnio mūrinio užstatymo vietas.

Sklypo Š dalyje yra XIX a. II pusėje pastatyta Mėsininkų sinagoga. XX a. II pusėje čia įsikūrė Dailės akademijos Kauno fakulteto keramikos dirbtuvės. Prie sinagogos ir sklypo V dalyje buvo pristatyti pagalbiniai menkaverčiai priestatai ir garažai, sinagoga perstatyta, pakeičiant perdangas į betonines, pristatant priestatą.

Sklypas V. Sladkevičiaus g. 6 yra Kauno senamiesčio seniausioje dalyje, 41 kvartalo P